

Noves aportacions a l'estudi de la ceràmica mataronina del segle XIX i principis del XX

JOAN FRANCESC CLARIANA I ROIG

GRUP D'HISTÒRIA DEL CASAL DE MATARÓ

CENTRE D'ESTUDIS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE MATARÓ

Mataró durant el segle XIX, i fins principis del XX, comptava amb un bon conjunt de tallers dedicats a la fabricació d'una terrissa molt característica pel vidriat i per la decoració que presentava. Els coneixem per les seves signatures fetes amb trepa que apareixen al centre del plat, eren Sivi-na, Atzet, Capell, Llobet, la Cooperativa, etc. Avui tornem a tractar el tema amb l'aportació de noves dades com són algunes variants en les signatures d'alguns d'ells, així com nous elements decoratius, entre els quals destacarien per la seva singularitat un grup de plats representant imatges de vaixells, així com algunes trepes singulars, per acabar amb tres models de peces de fabricació local.

2018), el panorama dels coneixements a millorat sensiblement. Sens dubte hi ha contribuït la publicació de les troballes de materials i estructures exhumades en el forn que es descobrí en el solar adjacent a la Muralla de la Presó, prop del carrer Argentona, vinculat als terrissaires de la família Llobet (Cerdà / Muñoz 2020: 174; cfr.: Santanach / González 1999: 24, 4, amb motiu floral FTGV-01 i orla idèntica a VTGV-O1). El conjunt de decoracions fetes amb trepa ens aporta una visió de conjunt dels elements que defineixen les produccions locals i la varietat de decoracions que podia arribar a tenir un terrissaire (representant aus, motius florals, un vaixell, un peix, etc.)

Des de l'anterior comunicació (Clariana

Pel que fa al coneixement de noves deco-

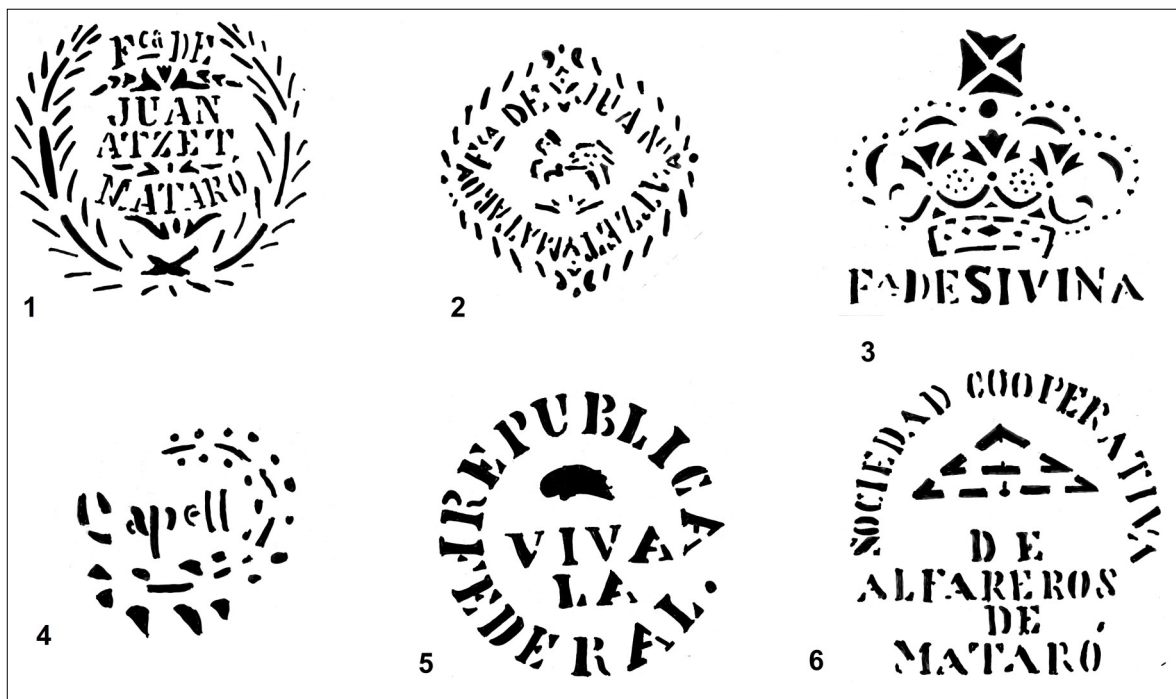

Figura 1. Marques fetes amb trepa en plats de fabricació mataronina.

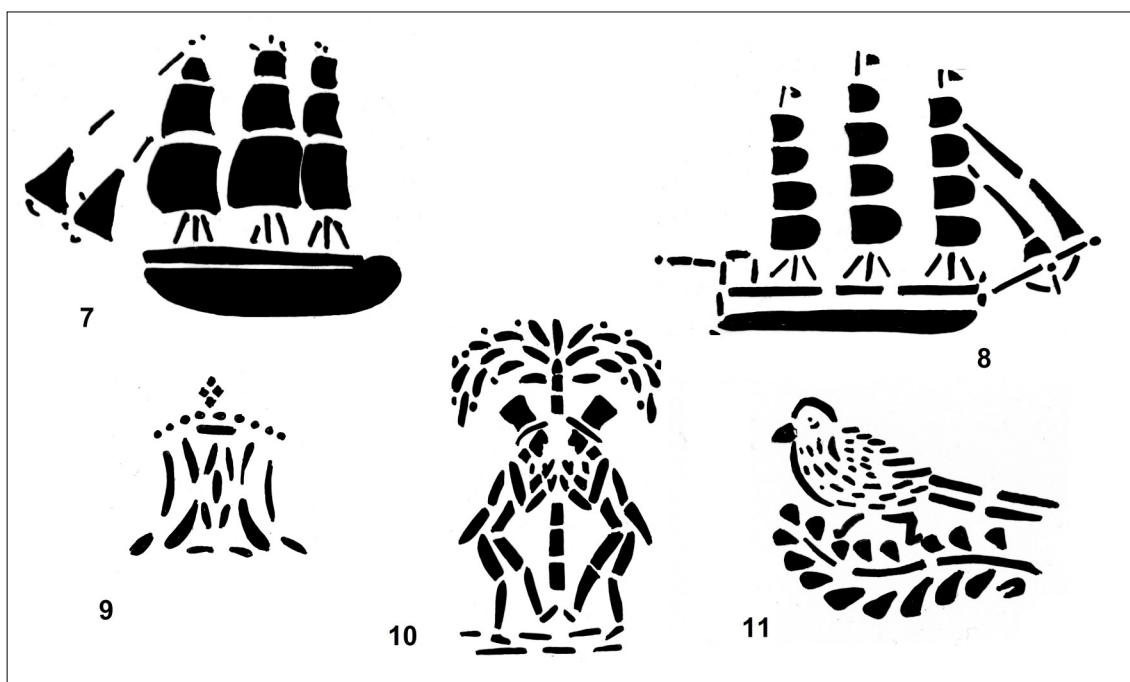

Figura 2. Decoracions fetes amb trepa en plats de fabricació mataronina.

racions signades pels terrissaires mataronins,¹ presentem aquí una nova signatura dels Sivina o Sibina, de la col·lecció Clavell, de Barcelona (Martínez Shaw 1985), en aquesta ocasió una variant de corona en una clara al·lusió a la monarquia (**Figura 1.3**).

Veiem també (**Figura 1.4**) una de les poques peces que coneixem signades pel terrissaire Capell (conservat a la col·lecció Clavell de Barcelona), el qual tenia la seva seu al carrer Sant Josep, dins muralles (Clariana 1918: 80).

Així mateix completem el coneixement de les marques del terrissaire Atzet, amb dues noves marques fetes amb trepa, l'una dins corona de llorer² (**Figura 1.1**) i l'altra (**Figura 1.2**) amb forma de corona de llorer de disposició romboidal, on es

representa, al centre, un element zoomorf (no sabem distingir si es tracta d'un gos o d'un xai; Santanach / González 1999: 25).

De la Sociedad Cooperativa de Alfareros de Mataró³ també disposem d'una nova marca (Santanach / González 1999: 21) amb el dibuix del nivell-escaire emprat en la construcció i al·lusiú a la maçoneria (**Figura 1.6**). Ve a completar les que ja coneixem d'aquest centre productor (Clariana 2018: 83 i 86).

Una altra trepa força singular és la que veiem en un plat del Museu de Muro, a Mallorca, és la que porta l'inscripció circular: «VIVA LA REPUBLICA FEDERAL» (**Figura 1. 5**) i amb una representació del barret frigi damunt la primera paraula (Rosselló / Coll 1997: 118). Es coneix un altre plat amb la mateixa inscripció, però de disposició diferent, conservat al Museu de Sóller (Santanach / González 1999: 20).

¹ Santanach / González (1999: 21), esmenten la marca de la «F^a DE / SILVERIO», amb corona reial i envoltada de llorer, que atribueixen a Mataró. Així mateix, Martínez Shaw (1985), esmenta la marca «Fca. de J. Mora», com a mataronina, en un plat de la col·lecció Clavell (núm. 501), inclòs en la mostra *L'aventura americana del Maresme*. De cap de les dues, fins ara, no s'han localitzat dades documentals a Mataró.

² De la web *Todo Colección*.

³ Aquest centre productor, ja vàrem indicar amb anterioritat (Clariana 2018: 83) la possibilitat, d'acord amb les notes de Rafael Coll, de trobar-se ubicat a la Baixada de les Espenyes, especialment en el lloc on ja s'havia documentat, en excavacions arqueològiques, la presència d'una terrisseria més antiga (Medina 2008: 136-138).

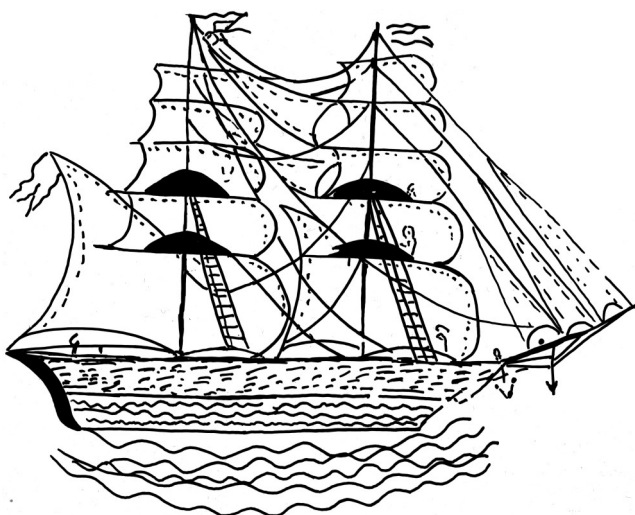

Figura 3.

Entre les decoracions, també es donaven les representacions de vaixells, és un detall que estaria arrelat en les tradicions mataronines pel fet que històricament ha estat una ciutat d'importància marinera i que comptava amb unes drassanes que varen estar actives fins ben entrat el segle XX. Recollim aquí sis imatges de vaixells⁴ que apareixen en plats, dos d'ells representarien fragates (**Figura 2, núms. 7 i 8**), fets amb trepa.⁵ Els altres quatre exemplars són dibuixos grafitats quan l'argila encara era tendra, traspasant la primera capa d'engalba i, aleshores, amb el contrast entre el color més clar del fons i la base rogenca quedava la imatge definitiva. Tres d'aquests darrers són clarament de Mataró i el quart està atribuït a Arenys de Mar⁶ (**Figura 6**),

⁴ Martínez Shaw (1985) esmenta un altre plat de la col·lecció Clavell (núm. 78), on segons la seva descripció es veu un vaixell i mariners, fou exposat en la mostra *L'aventura americana del Maresme*.

⁵ Del forn trobat a la Muralla de la Presó, també s'ha documentat una trepa, d'un plat fragmentat, que representaria les veles d'un vaixell (Cerdà / Muñoz 2020: 187, làm. 6, FTPA-01).

⁶ També a aquesta mateixa població creiem que es pot atribuir una de les peces conservades en el Museu de Mataró (Clariana 2018: 88, foto 6).

possiblement de la terrisseria Fonrodona (Santa-nach / González 2000: 39-40).

Parem atenció en la representació d'un vaixell armat amb canons (**Figura 4**), possiblement un bergantí o una corbeta i un gran peix⁷ al seu davant. Prové de la col·lecció Folch, de Cerdanyola (Cirici 1977: 331). Com a detalls característics que delaten al terrissaire hi ha els dibuixos esquematitzats de la tripulació, amb uns traços molt senzills que dona la impressió que siguin formigues.

La següent peça prové de la

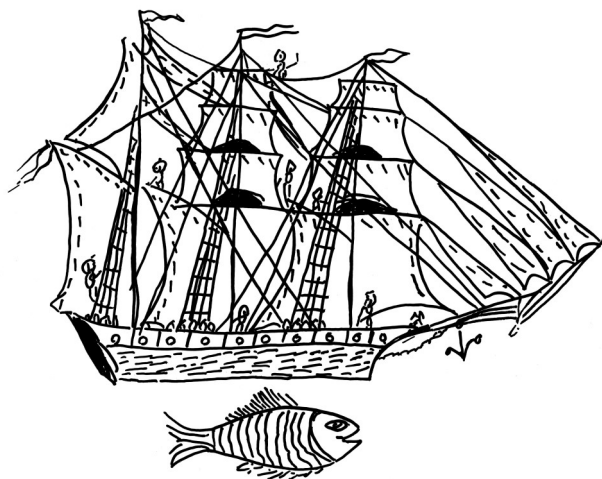

Figura 4.

col·lecció Jaume Clavell, de Barcelona (Martínez Shaw 1985). Veiem també un vaixell que creiem poder identificar com un bergantí (**Figura 3**), on el dibuix presenta uns traços molt similars amb l'anterior. S'observa també la representació del personal de la tripulació i el detall de l'àncora al davant.

La tercera representació grafitada o dibuixada, mostra els avenços en la construcció de vaixells, en tant que veiem la imat-

⁷ Les imatges de peixos, en plats de Mataró, són infreqüents, no obstant es coneix algun exemplar fet amb trepa (Cerdà / Muñoz 2020: 187, làm. 6, FTAN-03).

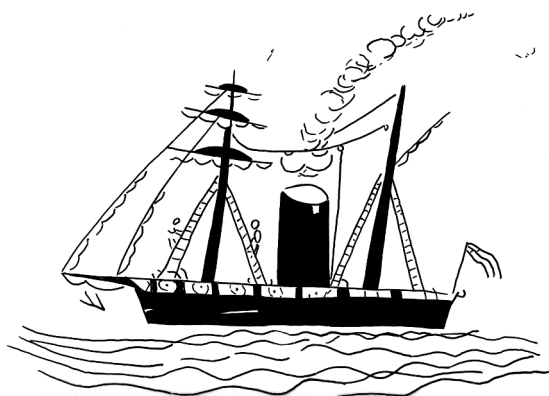

Figura 5.

ge d'un vaixell a vapor, la qual cosa ens indica que és posterior a l'any 1824 (Telese *et alii* 2012: 8, fig. 6). Està armat amb canons, porta encara veles i una gran xemeneia d'on surt fum. Observem també el detall de la tripulació (**Figura 5**).

En les noves trepes figurades que presentem (**Figura 2.11**), veiem de nou un ocell damunt una branca⁸ en una composició pròxima a la d'un plat del Museu de Mataró (Clariana 2018: 87, figura 4.23).

Interpretem com una parodia de la nova burgesia industrial adinerada, la trepa representant dos personatges dansant i amb barret de copa i frac, amb una palmera esquematitzada al fons (**Figura 2.10**). Inicialment va ser classificat com la imatge de dos indians (Martínez Shaw 1985). Procedeix de la col·lecció Jaume Clavell, de Barcelona.

També veiem una mostra de trepa de simbolisme religiós (**Figura 2.9**) com era l'anagrama de Maria que podia ser fàcilment esquematitzat. També en la producció d'Arenys hi ha plats amb semblant anagrama (Santanach / González 2000: 33).

Finalment, mostrem tres peces, sense decoració de trepes, fabricades amb certesa

⁸ A la col·lecció Llabrés i Mulet veiem també representacions d'ocell i branca però amb menys similitud amb la peça que ens ocupa (Santanach / González 1999: 23, 27).

pels terrissaires mataronins del XIX. L'una pertany a la terrisseria que es trobaria ubicada en el carrer Sant Josep (fora muralles), just a la cantonada amb la Muralla de Sant Llorenç, solar on avui es troba l'oficina del RAC, es tracta d'una petita sopera (cfr.: Santanach / González 1999: 28) amb la seva tapadora (**Foto 1**). Presenta decoracions grafitades on copsem un cercle que tanca una flor de quatre pètals i ambdós costats presenta ramells d'olivera de disposició vertical com a elements de separació. La peça en qüestió

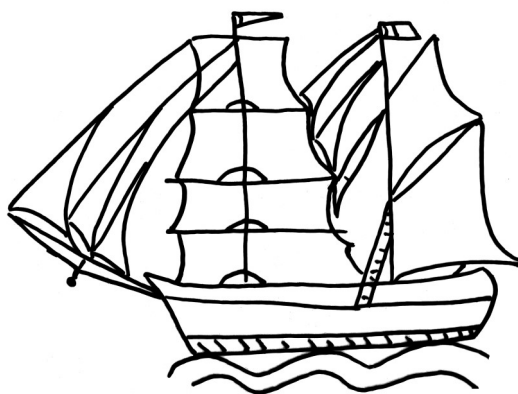

Figura 6.

va ser trobada per Rafael Coll⁹ en fer unes obres en el subsol de la finca familiar.

Un altre tipus de peces que es fabricarien a Mataró, serien les piques d'aigua beneïta o beneiteres,¹⁰ de les quals n'hem vist varis exemples en museus catalans, especialment en el Museu Marés de Barcelona. En certa forma seria la versió humil de les vistoses piques beneiteres fetes de vidre treballat. En aquest cas mostrem un

⁹ Fem constar el nostre agraïment al Sr. Rafael Coll (q.e.p.d.) que ens va facilitar les fotografies de la peça.

¹⁰ Santanach / González (1999: 21) fan referència a una beneitera amb marca de trepa, amb la lletra "C", que dubten d'atribuir-la al terrissaire Capell o a la Sociedad Cooperativa de Mataró.

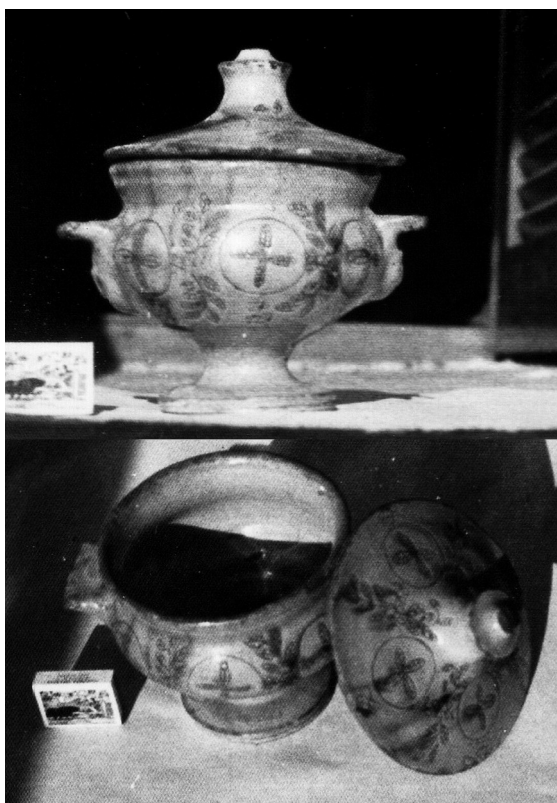

Foto 1.

exemple en ceràmica vidriada de color marró, d'una col·lecció particular, on veiem feta a motlle la representació de la Maredeu i l'infant Jesús amb un fons de muntanyes (possiblement evocaria la Maredeu de Montserrat) i dins una orla ovalada formant un marc de volutes abarrocades en «essa» (**Foto 2**).

Per acabar i mostrat en l'espai d'exposició permanent del Museu de Mataró, veiem un centre de taula o fruitera, amb forma de copa i amb dues petites nanses (**Foto 3**), vidriat amb el característic color groguenc i esquitxat de color marró.

Bibliografia:

BATLLORI, A.; LLUBIÀ, L.M. (1974). *Ceràmica catalana decorada*. Barcelona.

BOVER, A. (1993). *La ceràmica*. Quaderns de la Revista de Girona, 42. Girona.

BURGUES M. (1925). *Estudis de terrissa catalana*. Sabadell.

Foto 2.

CASANOVAS, V. (1978). *Vilassar de Mar, documental i històric*. Vilassar de Mar.

CERDÀ, J.A.; MUÑOZ, V. (2020). «La terrisseria mataronina del segle XIX: l'obrador del carrer Argentona, un exemple d'artesanat local». *Laietania*, 21. Mataró, p. 171-192.

CIRICI, A. (1977). *Ceràmica catalana*. Barcelona.

CLARIANA, J.F. (2018). «Notícia sobre un grup de plats mataronins del segle XIX conservats al Museu de Mataró i al Museu de Mallorca». *11è Col·loqui Història a Debat. Felibrejada*, 97. Mataró, p. 80-95.

COLL, R. (1983). carta publicada al *Butlletí*

Foto 3.

Informatiu de Ceràmica, 17, gener - març. Barcelona, p. 3-4.

GUARDIOLA, L. (1955). *Sant Joan de Vilassar*. Vilassar de Mar.

LLOANSI, J.M. (1977). «La ceràmica catalana de can Xammar (Mataró)». *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Mataró i el Maresme*, 3. Mataró, p. 74 – 76.

LLOVET, J. (2003). «Un nou plat del segle XIX amb l'escut de Mataró». *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, 75. Mataró, p. 12 – 14.

MARTÍNEZ SHAW, C. (1985). *L'aventura americana del Maresme*. Mataró.

MEDINA, E. (2008). «La intervenció arqueològica efectuada al carrer Baixada de les Espenyas, núm. 8 (Mataró, Maresme)». *Laietania*, 18. Mataró, p. 133 – 154.

ROSSELLÓ, G.; COLL, B (1997). *Cerámica popular en las Baleares*. Palma de Mallorca.

SANTANACH, J.; GONZÁLEZ, E. (1999). «L'exportació de terrissa catalana a Mallorca segons la col·lecció Llabrés i Mulet. 1ª part». *Butlletí Informatiu de Ceràmica*, 67, juliol – desembre. Barcelona, p. 14 – 28.

– (2000). «L'exportació de terrissa catalana a Mallorca segons la col·lecció Llabrés i Mulet. 2ª part». *Butlletí Informatiu de Ceràmica*, 68, gener – juny. Barcelona, p. 25 – 35.

– (2000). «L'exportació de terrissa catalana a Mallorca segons la col·lecció Llabrés i Mulet. 3ª part». *Butlletí Informatiu de Ceràmica*, 69 -70, juliol – desembre. Barcelona, p. 5 – 12.

TELESE, A.; LLORENS, J.; VOIGT, U. (2012). *La ceràmica catalana datada com a punt de referència. Catàleg de la pisa (1522 – 1863)*. Barcelona.

VILÀ, A.M. (1984). *Les nostres veles*. Lloret de Mar.